РОЛЬ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР У ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В РЕСПУБЛІЦІ НА ПОЧАТКУ 1950-Х РР.

ЯРМИШ Олександр Назарович - доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, член-кореспондент НАПрН України, професор кафедри теорії та історії держави і права Національної академії Служби безпеки України

ORCID: http://orcid.org/0000-0002-4811-4520

ГРЕЧЕНКО Володимир Анатолійович - доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: http://orcid.org/0000-0002-6046-0178

УДК 94(477.43). 084 ”195”

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.1.5

У статті висвітлюється, як органи прокуратури проводили роботу щодо протистояння економічній злочинності, але основна увага приділяється виявленню та аналізу недоліків у їхній роботі в цьому напрямі. У цей час у торгівельних та господарських організаціях у низці міст республіки діяли організовані зграї розкрадачів, які шляхом плутанини у звітах, створення необлікованих резервів сировини та матеріалів, приховування товарів підвищеного попиту та спекуляції ними, широкого використання хабарництва, розкрадали матеріальні цінності у великих розмірах та нанесли величезну шкоду державі. Головним недоліком роботи слідчих апаратів органів прокуратури УРСР у протидії розкраданню державної власності була низька якість слідства.

Ключові слова: Україна, 1951- 1953 роки, прокуратура, слідство, розкрадання, хабарництво, протидія економічній злочинності.

Постановка проблеми

Протидія та запобігання злочинності завжди було гостроактуальним питанням для будь-якої держави в будь-який історичний період її розвитку, оскільки ця проблема прямо пов’язана як із життям та безпекою окремих громадян, так і всього суспільства в цілому. Важливу роль у системі правоохоронних органів України протягом усієї її історії відігравала та відіграє прокуратура як державна структура, що діє від імені держави та суспільства. Цікавий і непересічний досвід діяльності органів прокуратури було накопичено в минулі роки, особливо специфічним він є в останні місяці функціонування сталінського тоталітарного режиму (початок 1953 р.), коли діяльність прокуратури достатньою мірою відбивала сутність та особливості кримінально-правової політики радянської держави.

Стан дослідження проблеми

Ця проблема, незважаючи на її актуальність, ще не знайшла свого висвітлення в українській історико-правничій літературі. Певні аспекти цієї теми, які стосуються характеристики політико-історичного та кримінально-правового тла подій початку 1950-х років, досліджувалася в дисертаціях С.А. Саблука [1], О.В. Пристайко [2], М.М. Геруса [3]. Названа тема також знайшла своє певне висвітлення в монографії авторів цієї статті «Міліція в Україні в період часткової лібералізації політичного режиму (березень 1953 – серпень 1962 рр.): історико-правове дослідження»[4] та деяких попередніх публікаціях авторів [5, 6]. Основними джерелами для цієї публікації стали документи з Центрального державного архіву громадських об’єднань та україніки (ЦДАГОУ) – Ф.1 Оп.24. Спр.3097. Арк. 148-152 зв.

[7] та Ф.1, Оп.24. спр.2813, Арк.37- 47, 60-68 [8], матеріали яких раніше ніколи не публікувалися в науковій літературі.

Мета та завдання дослідження

Автори поставили собі за мету проаналізувати роль органів прокуратури Української РСР у сфері забезпечення законності та правопорядку в умовах сталінського радянського тоталітарного суспільства. Ця мета конкретизується в таких завданнях:

- розкрити основні аспекти діяльності органів прокуратури республіки щодо протидії злочинності на початку 1950-х рр.;
- виділити головні недоліки в цій діяльності та виявити їхні причини;
- оцінити заходи, які намічалися республіканською прокуратурою для усунення цих недоліків.

Наукова новизна дослідження

У статті вперше у вітчизняній історико-правничій літературі розкрито роль органів прокуратури в протидії економічній злочинності у 1951-1953 рр. Розглянуто та проаналізовано широкий спектр загальних та спеціальних заходів республіканської прокуратури, пов'язаних з удосконаленням боротьби з розкраданнями, спекуляцією, шахрайством та хабарництвом в УРСР. Акцентовано увагу на прорахунках та хибах конкретної діяльності місцевих прокуратур у цій сфері.

Виклад основного матеріалу

17-18 лютого 1953 р., відповідно до рішення ЦК компартії України, відбулася республіканська нарада обласних прокурорів, на якій обговорювалося питання про посилення боротьби за охорону соціалістичної власності. За результатами наради було видано наказ прокурора Української РСР Р.А. Руденка[1] №28 сс від 11 березня 1953 р. «Про посилення боротьби за охорону соціалістичної власності».

Обговорення цього питання на нараді, аналіз даних за 1951- 1952 рр., показувало, що органи прокуратури УРСР ще незадовільно протидіяли економічній злочинності в республіці. Викриті за сигналами, які надійшли до ЦК КПУ, у системі торгівлі та інших господарських організаціях у низці міст організовані зграї крадіїв та розкрадачів показували, що злочинці протягом тривалого часу шляхом плутанини у звітах, створення необлікованих резервів сировини та матеріалів, приховування товарів підвищеного попиту та спекуляції ними, насадження системи хабарництва, розкрадали матеріальні цінності у великих розмірах та нанесли величезну шкоду державі. Особливо великі зловживання було викрито на підприємствах легкої, харчової, м'ясної і молочної, лісової, місцевої промисловості, у будівельних організаціях, організаціях споживчої, промислової кооперації Київської, Одеської, Чернівецької, Ворошиловградської, Житомирської та деяких інших областей. Розкрадання та розтрати були виявлені також на низці підприємств металургійної, вугільної, машинобудівельної промисловості, особливо в їхніх будівельних організаціях та відділах робітничого постачання [7, арк. 148-148 зв.].

Як вказувалося в наказі прокурора республіки, «розкрадачі, користуючись політичною безпечністю та втратою пильності деяких керівників господарських та торгуючих організацій, проникали на керівні та відповідальні посади в деякі торгові, збутові, кооперативні організації і промислові підприємства та займалися розкраданн-

[1] Руденко Роман Андрійович (1907-1981). Уродженець Чернігівської області. Член компартії з 1926 р. У 1937-1940 рр. – прокурор Донецької області, хоча юридичної освіти ще не мав. На той час закінчив лише перший курс заочного відділу Харківського юридичного інституту. Брав безпосередню участь у масових політичних репресіях населення. Освіту здобував у екстернаті Московської юридичної школи Наркомату юстиції РРФСР (1941) і на Вищих юридичних курсах при Всесоюзній правовій академії (1940 — 1941 рр.), після чого у червні 1941 року був призначений начальником відділу Прокуратури СРСР по нагляду за органами міліції. У березні 1942 — червні 1944 р. — заступник прокурора, а з червня 1944 по серпень 1953 року — прокурор Української РСР. Закінчив чотири курси юридичного факультету Київського державного університету. У 1945–1946 рр. виступав головним обвинувачем від СРСР на Нюрнберзькому процесі. У 1953 – 1981 рр. працював Генеральним прокурором СРСР. Після 1953 року брав активну участь у реабілітації жертв політичних репресій.

нями, спекуляцією та іншими злочинами. Шахраї, ділки і пройдисвіти насаджували хабарництво, задобрювали і підкупали деяких нестійких керівників господарських організацій і окремих представників органів прокуратури» [7, арк. 148 зв.]. Тут зразу, у стилі апогею сталінського тоталітаризму, давалися політичні оцінки діям деяких керівників органів прокуратури: «політична безпечність», «втрата пильності», тобто під недбалість та неорганізованість у протидії економічній злочинності зразу ж підводилася політична база. Надмірна політизація всіх процесів була характерною рисою каральної політики доби сталінізму.

У наказі прокурора республіки наводилися й конкретні приклади порушення законності з боку прокурорських працівників. Так, колишній слідчий прокуратури Залізничного району м. Києва Шумяцька, колишній прокурор кримінального відділу Київської міської прокуратури Пасічник, колишній слідчий з особливих справ Прокуратури УРСР Гребенюк вступили в злочинний зв'язок з шахраями та допомагали їм ухилятися від відповідальності. Прокурор міста Києва старший радник юстиції Виноградов, у результаті втрати пильності, проштампував явно неправильну постанову вже згаданої слідчої прокуратури Шумяцької щодо припинення справи Хаїна (ця справа згодом набула широкого суспільного резонансу). Виноградов, за виявлення «безтурботност»і у викритті «державного злочинця», був звільнений з посади міського прокурора. Інші вище названі особи з органів прокуратури були вигнані та притягнуті до кримінальної відповідальності [7, арк. 148 зв.].

Прокурор республіки зазначав, що листи, заяви і сигнали трудящих, які надходили в органи прокуратури і міліції, давали можливість викрити зграї крадіїв та розкрадачів значно раніше, але в результаті безтурботності та недбальства цього зроблено не було. Факти виявлення безтурботності і недбальства з боку прокурорсько-слідчих працівників, неуважного ставлення до сигналів та заяв трудящих, мали місце в низці областей республіки [7, арк. 148 зв.].

Як свідчили матеріали республіканської наради обласних прокурорів та наказ прокурора республіки, у районних, міських і обласних прокуратурах не був наведений відповідний порядок в обліку, організації своєчасної перевірки і реагування на сигнали громадян у допущених розтратах. Багато хто з прокурорів не виконував вимоги Інструкції Прокуратури СРСР про регулярні перевірки (не рідше двох разів на рік) заяв і повідомлень в органах міліції. Матеріали про розкрадання на довгий час затримувалися в ході перевірки, вони іноді необгрунтовано поверталися господарським організаціям для проведення додаткових перевірок, не здійснювався контроль за рухом цих матеріалів, призначалися багаторазові ревізії, неймовірно затягувалося вирішення питань з цих матеріалів. Органи прокуратури не виявляли необхідної оперативності при розгляді справ про розкрадачів, спекулянтів і хабарників, глибоко не розкривали ці злочини, не завжди притягали до відповідальності пособників розкрадачів, допускали тяганину при розслідуванні справ і тим самим іноді давали можливість злочинцям уникнути кримінальної відповідальності, приховати матеріальні цінності та гроші.

Так, у прокуратуру Полтавської області ще 15 грудня 1951 р. надійшли матеріали ревізії про зловживання та розкрадання на Полтавській базі Головлегзбуту – Шахмана та інших. Упродовж більше року ці матеріали пересилалися з слідчого відділу облпрокуратури в міську прокуратуру і назад. Лише в січні 1953 р. облпрокуратура, після втручання партійних органів, почала слідство з цієї справи. Прокурор Полтавської області старший радник юстиції Москаленко обмежився дорученням начальнику слідчого відділу облпрокуратури провести слідство з цієї справи і більше цим питанням не цікавився. Інший приклад – колишній старший слідчий прокуратури Вінницької області Фельдман, розслідуючи справу про розкрадання мануфактури на Браїлівській швейній фабриці, вів слідство поверхово та однобічно, не викрив злочинних зв'язків працівників Браїлівської та Тульчинської швейних фабрик, які вкрали 17 кип тканин. Викликавши в прокуратуру для допиту крупних злочинців Кемельмана і Зекцера, Фельдман не вжив заходів до їхнього арешту, виявив не-

дбалість, у результаті чого ці особи зникли з будівлі прокуратури. Прокурор Вінницької області державний радник юстиції 3-го класу Тернівський теж недбало поставився до цієї справи і не здійснив розслідування розкрадань на Браїлівській та Тульчинській швейних фабриках [7, арк. 149].

Мали місце факти необґрунтованого затягування розслідування кримінальних справ. Так, слідчий прокуратури Молотовського (нині Шевченківського) району міста Києва Сухоставський справу колишніх працівників Центрального телеграфу, які розікрали 339 тис. рублів, розслідував з серпня 1952 р. Справу на розкрадачів міжобласної контори «Головпостачбуду» Борщевського та інших розслідувалася старшим слідчим прокуратури Харківської області Бойком з жовтня 1951 р. [8, арк. 63].

Головним недоліком роботи слідчих апаратів органів прокуратури УРСР у боротьбі з розкраданнями державної власності була

Таблиця 1. [8, арк. 42].

Закінчено справ слідчими органів прокуратури УРСР у 1951-1952 рр. згідно з указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 р.[1]

N *з/п*	**Найменування області**	**Всього закінчено справ з розкрадання державного та суспільного майна**	
		1951 р.	**1952 р.**
1.	Вінницька	825	977
2.	Волинська	550	656
3	Ворошиловградська	1103	1254
4	Дніпропетровська	843	876
5	Дрогобицька	404	522
6	Житомирська	693	838
7	Закарпатська	440	482
8	Запорізька	655	619
9	Ізмаїльська	400	421
10	Кам'янець- Подільська	760	880
11	м. Київ	328	398
12	Київська	896	1373
13	Кіровоградська	676	782
14	Львівська	917	1214
15	Миколаївська	647	597
16	Одеська	841	1110
17	Полтавська	732	842
18	Рівненська	547	728
19	Сталінська	1359	1540
20	Станіславська	667	745
21	Сумська	690	740
22	Тернопільська	911	818
23	Харківська	941	870
24	Херсонська	582	515
25	Чернігівська	727	970
26	Чернівецька	435	462

Всього: 18569 21249

[1] Згідно з цим указом крадіжка, присвоєння, розтрата або інше розкрадання державного майна каралося ув'язненням у виправно-трудовому таборі на строк від семи до десяти років з конфіскацією майна або без конфіскації. Це ж діяння, вчинене повторно, - до 25 років. // Про кримінальну відповідальність за розкрадання державного та громадського майна: Указ Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 року). Ведомости Верховного Совета СССР. 1947. № 19.

низька якість слідства, хоча його питома вага у 1952 р. зросла. З усіх справ, які знаходилися в розслідуванні в республіці у 1951 р., слідчі закінчили 63,8 %, а у 1952 р. – 66,1%. З усіх закінчених справ більше 70% складали справи про групові розкрадання. Органи прокуратури у 1952 р. закінчили 631 справу на голів колгоспів за корисливі злочини [8, арк. 37-39].

Ці дані повинні були показати роль органів прокуратури різних областей у розслідуванні кримінальних справ, пов'язаних зі злочинами у сфері економіки протягом 1951-1952 рр. Вони свідчили, що загальна кількість справ, які розслідували органи прокуратури, істотно зросла у 1952 р., порівняно з 1951 р. (Винятком були Запорізька, Миколаївська, Харківська та Херсонська області, де їхня кількість за цей час зменшилася).Що означало збільшення числа закінчених справ? Не лише підвищення активності слідчих органів прокуратури, але й зростання економічної злочинності, яка мала глибокі корені в соціалістичній економічній системі з її вічними дефіцитами продуктів та товарів широкого вжитку, одягу.

Ті ж самі висновки можна зробити і щодо ***Таблиці 2,*** оскільки в умовах відсутності чи невеликої кількості необхідних для населення товарів залишався «твердий ґрунт» для спекуляції та крадіжок особистого май-

Таблиця 2. [8, арк. 44].

Закінчено справ слідчими органів прокуратури УРСР у 1951-1952 рр. згідно з указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 р. з охорони особистої власності та спекуляції

N з/п	Найменування області	Розкрадання особистої власності		Спекуляція	
		1951 р.	1952 р.	1951 р.	1952 р.
1.	Вінницька	80	110	289	257
2.	Волинська	57	73	67	93
3	Ворошиловградська	286	326	196	222
4	Дніпропетровська	198	253	136	271
5	Дрогобицька	49	35	57	53
6	Житомирська	65	74	123	152
7	Закарпатська	92	72	63	62
8	Запорізька	151	130	122	133
9	Ізмаїльська	23	37	74	64
10	Кам'янець- Подільська	52	83	130	165
11	м. Київ	102	105	125	252
12	Київська	144	165	241	267
13	Кіровоградська	93	73	161	78
14	Львівська	162	228	150	285
15	Миколаївська	74	77	115	113
16	Одеська	218	259	269	398
17	Полтавська	93	124	251	238
18	Рівненська	49	53	96	89
19	Сталінська	263	530	349	407
20	Станіславська	93	116	82	120
21	Сумська	65	60	143	178
22	Тернопільська	84	65	111	115
23	Харківська	299	308	241	333
24	Херсонська	49	59	59	68
25	Чернігівська	115	140	120	103
26	Чернівецька	90	72	68	126

Всього: 3246 3627 3838 4643

на. Останнє також свідчило про погіршення криміногенної ситуації в республіці.

На нараді обласних прокурорів також відзначалося, що багато хто з обласних, міських, районних прокурорів, задовольняючись деякими позитивними результатами у виконанні наказу Генерального Прокурора СРСР про скорочення строків слідства, виявили самозаспокоєність і благодушність, що призвело до ослаблення керівництва слідством. Чимало прокурорів цього рівня не знали добре слідчих, їхні позитивні та негативні сторони, конкретно не керували слідством, слідчі справи самі не вивчали, ні в процесі слідства, ні на стадії передання до суду; справи частіше всього знали за інформацією слідчих, мало давали письмових вказівок щодо цих справ, рідко брали участь у розслідуванні справ. Тому слідчі нерідко залишалися поза контролем та керівництвом прокурорів. Як результат, у справах про розкрадання не забезпечувалася повнота розслідування з викриття злочинної діяльності обвинувачених, ще багато справ поверталися на дослідування, Особливо багато справ поверталося на дослідування в Харківській області – 6,7%, Закарпатській – 7,3%, м. Києві – 7,7%, Львівській області – 9,1 % [7, арк. 149].

У роботі багатьох слідчих з розкриття справ з розкрадання державного та суспільного майна не вистачало оперативності, ініціативи та наступальності. Окремі слідчі, отримавши матеріали про зловживання, не працювали над питанням викриття можливих розкрадань, що призводило до того, що іноді розкрадачі залишалися невикритими і притягувалися до відповідальності за посадові злочини. Так, у справі про зловживання на Київському скло-термосному заводі, у результаті поверхового розслідування обвинувачені були притягнуті до відповідальності за ст.97, а не 99 КК УРСР [7, арк. 149].

Лише після виступу преси, додатковим дослідженням, у справі про зловживання на Київському скло-термосному заводі, були встановлені факти розкрадань і винуваті притягнені до відповідальності за вже згаданим указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 червня 1947 р. Як вказувалося у вище цитованому наказі прокурора УРСР, слідчі нерідко виявляли пасивність, ретельно та глибоко не вивчали особистості обвинуваченого, погано організовували допити обвинувачених у справах, не готувалися до проведення цих допитів, слабко збирали докази з викриття злочинців, їхніх співучасників, пособників та покровителів. Вимога вивчати в процесі слідства причини, які породили можливість розкрадань, виявляти осіб, які захищали крадіїв та шахраїв, встановлювати канали, за якими збувалося крадене і зв'язок зі спекулянтами, у той час багатьма прокурорами та слідчими не виконувалася. Стосовно покровителів крадіїв та шахраїв нерідко виявлялося «примиренство та лібералізм». Часто повнолітні члени сім'ї крупних розкрадачів державної власності, які не тільки знали про розкрадання, але й жили на награбоване, не притягалися до кримінальної відповідальності. Начальники слідчих відділів облпрокуратур мало виявляли ініціативи з розкриття вчинених злочинів і дуже слабко керували слідчими, мало надавали їм допомоги в роботі, не слідкували за точним виконанням наказів Генерального прокурора СРСР. Недоліком у роботі багатьох обласних прокурорів була слабка популяризація досвіду слідчих, які вміло викривали розкрадачів державної власності [7, арк. 150].

У низці областей, особливо в Сталінській, Ворошиловградській, Вінницькій, Дніпропетровській, Київській, Харківській, Одеській, було багато призупинених справ, за якими розкрадачі державної власності сховалися від відповідальності та тривалий час їхній розшук проводився погано. Як відзначав прокурор республіки, «це не викликає тривоги в обласних прокурорів, цим справам приділяється мало уваги, не перевіряється активність розшуку, а це призводить до того, що розкрадачі до цього часу залишаються безкарними. Неоперативність, недбалість нерідко виявляються слідчими і прокурорами, коли мова йде про компенсацію матеріальної шкоди, заподіяної державі злочинцями. Замість активного розшуку майна і цінностей розкрадачів, багато хто з слідчих та прокурорів передоручають цю роботу іншим організаціям (наприклад, торговим організаціям)» [7, арк. 150]. У ре-

зультаті процес відшкодування залишався неприпустимим.

Упродовж 1952 – початку 1953 рр. органами міліції була розкрита низка крупних групових розкрадань, але органи прокуратури не забезпечили активної участі прокурорів у розслідуванні цих справ з самого початку їхнього виникнення, у закріпленні доказів, у проведенні необхідних експертиз, не враховуючи, що забезпечення ходу розслідування справ у міліції на початковій стадії має важливе значення для швидкого та якісного завершення попереднього слідства.

На нараді обласних прокурорів підкреслювалося, що ще не було ужито заходів необгрунтованого притягнення громадян до кримінальної відповідальності, що «ганьбить наші органи, завдає серйозної шкоди інтересам держави та відволікає увагу працівників прокуратури від боротьби зі злочинністю» [7, арк. 150 зв.].

Істотні недоліки мали місце в судових процесах у справах про розкрадання. Особливо погано це реалізовувалося прокурорами Одеської, Житомирської, Станіславської, Миколаївської областей. Багато хто з міських та районних прокурорів готувалися до виступів у суді поверхово, і тому судова трибуна у низці випадків не використовувалася як сильний засіб боротьби за законність. Більшість обласних прокурорів у суді виступали рідко і тим самим подавали поганий приклад своїм підлеглим. Вироки з характерних справ у пресі висвітлювалися теж нечасто. Багатьма міськими та районними прокурорами не здійснювався систематичний нагляд за виконанням судових вироків та рішеннями про конфіскацію майна та відшкодування збитків, завданих державі розкрадачами.

Прокурор республіки наголошував, що задача всебічного покращення слідчої роботи не виключає, а обов'язково передбачає посилення роботи щодо попередження розкрадань, тобто покращення нагляду та усунення істотних помилок, які були в цій роботі. Він уважав, що нагляд за виконанням законів з охорони соціалістичної власності до цього часу ще не став головним змістом піднаглядової роботи. Якість перевірок дотримання вже згаданого указу від 4 червня 1947 р. в господарських, торгівельних організаціях та колгоспах у багатьох випадках була, за його висновком, незадовільною. Перевірки проводилися поверхово і тому не виявляли порушень, які мали місце. Питання про відповідальність порушників у низці випадків не ставилося відповідно до вимог законодавства та інструкцій Генеральної прокуратури СРСР, у поданнях не завжди називалися конкретні винуватці, не ставилося питання про дисциплінарну відповідальність, коли в наявності було пряме покровительство крадіям; подання іноді вносилися тим керівникам організацій, які були самі винуваті в порушеннях. Особливо погано, за висновком прокурора республіки, було поставлена робота щодо загального нагляду на цій головній ділянці в органах прокуратури Вінницької, Тернопільської, Миколаївської, Кіровоградської, Полтавської, Сумської областей. Серйозні помилки та недоліки в роботі органів прокуратури значною мірою пояснювалися незадовільною постановкою питання з боку обласних прокурорів з ідейно-політичного виховання і підвищенням ділової кваліфікації прокурорсько-слідчих працівників. Отже, бачимо, що недоліки у професійній діяльності, як це було прийнято у радянські часи, обов'язково пов'язувалися з недоліками в ідейно-політичному вихованні.

Прокурор республіки, як висновок, підкреслював, що відзначені крупні недоліки в роботі обласних, окружних, міських і районних прокурорів указували на серйозні вади і в роботі республіканського апарату Прокуратури УРСР, особливо у відділі кадрів, слідчому відділі, відділі загального нагляду, які теж були піддані гострій критиці на республіканській нараді обласних прокурорів. Таким чином, недоліки в роботі прокуратури взагалі покладалися не лише на місцеві органи, але й на республіканські, що було достатньо об'єктивним узагальненням. Але в цьому є провина і самого прокурора республіки Р.А. Руденка, який на той час очолював прокуратуру УРСР майже 9 років. Невипадково в довідці адміністративного відділу ЦК КПУ «Про недоліки у роботі прокуратури УРСР», датованій 19 лютого

1953 р., вказувалося, що «прокуратура УРСР та особисто прокурор УРСР Руденко, маючи у своєму розпорядженні багаточисельні дані про кількість вчинених злочинів, порушень законності, не вивчають причин, які породжують порушення радянських законів і не роблять з цього необхідних висновків для різкого покращення роботи» [8, арк. 64].

За матеріалами республіканської наради прокурор республіки сформулював у своєму наказі загальні та конкретні завдання органів прокуратури щодо поліпшення їхньої роботи. Це було, якраз, першим пунктом у його наказі: «1. Вважати найважливішою задачею прокурорсько-слідчих працівників УРСР – корінне покращання слідства в органах прокуратури і, перш за все, на основній ділянці роботи – боротьбі з крадіями та розкрадачами соціалістичної власності» [7, арк. 151].

Далі давалася конкретна вказівка щодо активізації притягнення до кримінальної відповідальності повнолітніх членів сімей крупних розкрадачів, які користувалися вкраденими матеріальними цінностями, як співучасників.

Обласним прокурорам доручалося перевірити всіх «відстаючих» прокурорів та слідчих з питань протидії розкраданням соціалістичної власності та обговорити це питання на оперативній нараді при облпрокурорі, вживши конкретні заходи щодо покращення роботи. Також приписувалося ввести суворий облік всіх справ та заяв трудящих, які надходять стосовно розкрадань, систематично вивчати всі повернені судами на додаткове дослідження органами міліції та слідчих справи. Кожен факт недбалості слідчих, з вини яких не був своєчасно накладений арешт на майно обвинуваченого, робити предметом обговорення на нарадах при обласному прокурорі та вживати заходів щодо винних. Також вжити спеціальних заходів щодо ліквідації фактів необґрунтованого притягнення громадян до кримінальної відповідальності, накладаючи суворе стягнення на винних, як за грубе порушення законності. Ця вимога «кочувала» з одного документа про діяльність правоохоронних органів (насамперед, міліції) в інший протягом усієї радянської історії, але якихось суттєвих зсувів у цій сфері досягнуто не було. Вимагалося «покінчити з ліберальним та примиренським ставленням до покровителів розкрадачів» [7, арк. 152-152 зв].

Прокурор республіки вважав актуальним завданням популяризацію досвіду роботи слідчих щодо вмілого викриття розкрадачів та забезпеченню відшкодування вкрадених цінностей та майна [7, арк. 15 зв].

Висновки

Отже, матеріали республіканської наради прокурорів областей Української РСР та наказ прокурора республіки Р.А. Руденка свідчили, що органи прокуратури, разом з іншими правоохоронними органами, проводили певну роботу щодо протистояння економічній злочинності, але основна увага на нараді була приділена виявленню та аналізу недоліків у роботі органів прокуратури у цьому напрямі. У цей час органи прокуратури УРСР, як відзначалося на нараді, ще незадовільно протидіяли економічній злочинності в республіці. Було виявлено, що в торгівельних та господарських організаціях у низці міст діяли організовані зграї крадіїв та розкрадачів, які протягом тривалого часу шляхом плутанини у звітах, створення необлікованих резервів сировини та матеріалів, приховування товарів підвищеного попиту та спекуляції ними, широкого використання хабарництва, розкрадали матеріальні цінності у великих розмірах та нанесли величезну шкоду державі. Особливо великі зловживання було викрито на підприємствах легкої, харчової, м'ясної і молочної, лісової, місцевої промисловості, у будівельних організаціях, організаціях споживчої, промислової кооперації. Головним недоліком роботи слідчих апаратів органів прокуратури УРСР у протидії розкраданню державної власності була низька якість слідства. У місцевих органах прокуратури всіх рівнів не був наведений необхідний порядок в обліку, організації своєчасної перевірки і реагування на сигнали трудящих в допущених розтратах. Матеріали про розкрадання на довгий час затримувалися в ході перевірки, вони іноді необґрунтовано поверталися господарським організаціям

для проведення додаткових перевірок, не здійснювався контроль за рухом цих матеріалів, призначалися багаторазові ревізії, неймовірно затягувалося вирішення питань з цих матеріалів.

Тому було поставлене завдання суттєво покращити роботу слідства в органах прокуратури, регулярно перевіряти роботу «відстаючих» прокурорів і популяризувати діяльність передових, активізувати притягнення до кримінальної відповідальності повнолітніх членів сімей крупних розкрадачів, які користувалися вкраденими матеріальними цінностями, як співучасників.

Література

1.Саблук С.А. Кримінально-правовий контроль за злочинністю в Україні у 1922-1960 рр.: дис… докт. юр. наук. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2017. 476 с.

2.Пристайко О.В. НКВС-МВС УРСР (1934-1954 рр.): структурна побудова та функції (історико-правове дослідження): дис…канд. юрид. наук: 12.00.01.

Національна академія внутрішніх справ, 2021.272 с.

3.Герус М. М. Кримінальне судочинство в УРСР у післявоєнний період (1945-1958 рр.): історико-правове дослідження**:** дис… канд. юрид. наук:12.00.01. Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021.272 с.

4. Греченко В.А., Ярмиш О.Н. Міліція в Україні в період часткової лібералізації політичного режиму (березень 1953 – серпень 1962 рр.): історико-правове дослідження. Х.: Промарт, 2024.452 с.

5. Греченко В.А. 1953-й рік в історії міліції Української РСР. *Світ Кліо.*2021.№2. (1).С.36-47.

6. Греченко В.А. «Харківська справа» 1953 року. Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.) / редкол.: Д. В. Швець (голова), О. М. Бандурка, С. М. Гусаров та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020.С.156-158.

7. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ) Ф.1 Оп.24. Спр.3097. Арк. 148-152 зв.

8. ЦДАГОУ. Ф.1, Оп.24. спр.2813, Арк.37-47, 60-68.

References

1.Sabluk S.A. (2017). Criminal and legal control over crime in Ukraine in 1922-1960: Dissertation for Doctor of Law. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2017. 476 p. [in Ukrainian].

2.Prystayko O.V.(2021). NKVD-MVS of the Ukrainian SSR (1934-1954): structural structure and functions (historical and legal research): Dissertation of C Law: 12.00.01. Kyiv National University of Internal Affairs, 2021.272 p. . [in Ukrainian].

3. Gerus M. M. (2021).. Criminal justice in the Ukrainian SSR in the post-war period (1945-1958): historical and legal research: dis…c. jurid. sciences: 12.00.01. Kharkiv National University of Internal Affairs, 2021.272 p.. [in Ukrainian].

4. Grechenko V.A., Yarmysh O.N. (2024). The police in Ukraine during the period of partial liberalization of the political regime (March 1953 – August 1962): a historical and legal study. Kh.: Promart, 2024.452 p.[in Ukrainian].

5. Grechenko V.A.(2021). 1953 in the history of the militia of the Ukrainian SSR. World of Clio.*2*. (1).36-47. [in Ukrainian].

6. Grechenko V.A. (2020). «Kharkiv case» 1953. The path of success and development prospects (to the 26th anniversary of the founding of the Kharkiv National University of Internal Affairs): materials of the international scientific and practical conference (Kharkiv, November 20, 2020) / editors: D. V. Shvets (chairman), O. M. Bandurka, S. M. Gusarov and others; Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv. National University of Internal Affairs. Kharkiv: KhNUVS.P.156-158. [in Ukrainian].

7. Central State Archive of Public Associations and Ukrainian Studies (TSAGOU) C.1 D.24. F.3097. L.148 – 152 [in Ukrainian].

8. Central State Archive of Public Associations and Ukrainian Studies (TSAGOU) C.1 D.24. F.2812. L.37-47, 60-68.

O. Yarmysh.
Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Professor of Department of Theory and History of State and Law of National Academy of the Security Service of Ukraine, Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine.
V. Grechenko.
Doctor of Historical Sciences, Professor, Honored Education Worker of Ukraine, Head of Department of Humanities and Ukrainian Studies of the Kharkiv National University of Internal Affairs

THE ROLE OF THE PROSECUTOR'S OFFICE OF THE UKRAINIAN SSR IN COMBATING ECONOMIC CRIME IN THE REPUBLIC IN THE EARLY 1950S

The article analyzes materials of the republican meeting of prosecutors of the regions of the Ukrainian SSR and the order of the prosecutor of the republic R.A. Rudenko indicated that the prosecutor's offices, together with other law enforcement agencies, carried out some work to combat crime, but the main attention at the meeting was paid to identifying and analyzing shortcomings in the work of the prosecutor's offices in this area. At that time, the prosecutor's offices of the Ukrainian SSR, as noted at the meeting, were still unsatisfactory in combating economic crime in the republic. It was revealed that organized gangs of thieves and embezzlers operated in trade and business organizations in a number of cities, who for a long time, through confusion in reports, the creation of unaccounted reserves of raw materials and materials, concealment of goods in high demand and speculation in them, widespread use of bribery, stole material values large amounts and caused enormous damage to the state. The main drawback of the work of investigative apparatuses of the prosecutor's offices of the Ukrainian SSR in combating the embezzlement of state property was the low quality of the investigation. In local prosecutor's offices of all levels, the necessary order was not established in accounting, organization of timely inspection and response to signals from workers about the allowed embezzlement. Materials on embezzlement were delayed for a long time during the inspection, they were sometimes unreasonably returned to economic organizations for additional inspections, control over the movement of these materials was not carried out, multiple audits were assigned, and the resolution of issues on these materials was incredibly delayed. Therefore, the task was set to significantly improve the work of investigations in prosecutors' offices, regularly check the work of «lagging» prosecutors and popularize the activities of advanced ones, and intensify the criminal prosecution of adult family members of large-scale embezzlers who used stolen material assets as accomplices.